

INCIPIIT

LIBER DANIELIS PROPHETÆ.

[*Visto I.*] Anno tertio regni Joiacim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in (*Al. tac. in*) Jerusalem, et obsedit eam :

Et tradidit Dominus in manu ejus Joiacim regem Juda,

et partem vasorum domus Dei ¹ :

Et asportavit in terram Sennaar in domum Dei sui, et vasa intulit in domum thesauri Dei sui.

Et ait rex Asphanaz præposito eunuchorum ², ut introduceret de filiis Israel,

et de semine regio et tyrannorum, pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, et eruditos omni sapientia,

cautos scientia, et doctos disciplina, et qui possent stare in palatio regis,

ut doceret eos litteras, et linguam Chaldæorum,

Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis,

et de vino unde bibebat ipse : Ut enutriti tribus annis,

postea starent in conspectu regis.

Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda,

Daniel, Ananias, Misael, et Azarias :

Et imposuit eis præpositus eunuchorum, nomina :

Danieli, Baltassar :

Ananiæ, Sidrach :

Misaeli, Misach,

et Azariæ, Abdenago.

Proposuit autem Daniel in corde suo,

ne pollueretur de mensa regis,

neque de vino potus ejus, et rogavit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.

Dedit autem Deus Danieli gratiam et misericordiam in conspectu principis eunuchorum.

Et ait princeps eunuchorum ad Danielelem ;

Timeo ego dominum meum regem,

qui constituit vobis cibum et potum :

Qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus cœvis vestris, condemnabit caput meum regi.

Et dixit Daniel ad Mabassar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielelem, Ananiam, Misaelem et Azariam,

Tenta nos, obsecro, servos tuos diebus decem, et dentur nobis legumina ad vescendum, et aqua ad bibendum :

Et contemplare vultus nostros, et vultus puerorum qui vescuntur cibo regio : et sicut videris, facies cum servis tuis.

Qui audito sermone hujuscemodi,

tentavit eos diebus decem.

Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores et corpulentiores præ omnibus pueris qui vescebantur cibo regio ³.

Porro Malassar tollebat cibaria, et vinum potus eorum :

dabatque eis legumina.

A Pueris autem his dedit Deus scientiam et disciplinam, in omni libro et sapientia : Danieli autem intelligentiam omnium visionum et somniorum.

Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur :

introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi de universis tales, ut Daniel, Ananias, Misael, et Azarias :

Et steterunt in conspectu regis ; et omne verbum sapientiæ et intellectus, quod sollicitatus est ab eis rex,

invenit in eis decuplum, super cunctos ariolos et magos,

qui erant in universo regno ejus.

Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

B (*Visto II.*) In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, et conterritus est spiritus ejus, et somnium ejus fugit ab eo.

Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldæi, ut indicarent regi somnia sua :

qui cum venissent, steterunt coram rege.

Et dixit ad eos rex : Vidi somnium :

et mente confusus ignoro quid viderim.

Responderuntque Chaldæi regi Syriace :

Rex, in æternum vive :

Dic somnium servis tuis,

et interpretationem ejus indicabimus.

Et respondens rex, ait Chaldæis :

Sermo recessit a me :

Nisi indicaveritis mihi somnium, et conjecturam ejus, peribitis vos, et domus vestræ publicabuntur.

C Si autem somnium, et conjecturam ejus narraveritis,

præmia, et dona, et honorem multum accipietis a me :

somnium igitur, et interpretationem ejus indicate mihi.

Responderunt secundo, atque dixerunt :

Rex somnium dicat servis suis,

et interpretationem illius indicabimus.

Respondit rex, et ait :

Certe novi quia tempus redimitis,

scientes quod recesserit a me sermo.

Si ergo somnium non indicaveritis mihi una est de vobis sententia,

quod interpretationem quoque fallacem et deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat.

Somnium itaque dicite mihi, ut sciam, quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

D Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt : Non est homo super terram, qui sermonem tuum rex, possit impleret.

¹ Vaticanus ms. addit hic verbum, *cepit* : quod in Hebræo tamen, aut Græco, denique Latinis libris non est.

² Hic vero quod plus habet idem ms. pronomen

suorum, et in Hebræo archetypo resonat סריסין, et commode suppleri in Latino potest.

³ Duo hæc verba *cibo regio*, Vatican. ms. tacet, quæ tamen originales textus agnoscunt.

Sed neque regum quisquam magnus et potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldæo, Sermo enim, quem tu, rex, quæris, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

Quo audito, rex in furore et in ira magna præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebaturque Daniel et socii ejus, ut perirent. Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia, ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa.

Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

Et ingressus est domum suam, Ananiæque, Misaeli et Azariæ sociis suis indicavit negotium:

Ut quærerent misericordiam a facie Dei cœli super sacramento isto.

et non perirent Daniel et socii ejus cum cæteris sapientibus Babylonis

Tunc Danieli per visionem nocte mysterium revelatum est:

et Daniel benedixit Deo cœli, et locutus ait:

Sit nomen Dei benedictum a sæculo et usque in sæculum:

quia sapientia et fortitudo ejus sunt.

Et ipse mutat tempora, et ætates:

transfert regna, atque constituit:

dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam:

Ipse revelat profunda, et abscondita, et novit in tenebris constituta:

et lux cum eo est.

Tibi, Deus patrum meorum¹, confiteor, teque laudo:

quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi:

Et nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est:

Sapientes Babylonis ne perdas; introduc me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo.

Tunc Arioch festinus introduxit Daniele ad regem, et dixit ei:

Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi annuntiet.

Respondit rex, et dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar:

Putasne vere potes indicare mihi somnium, quod vidi, et interpretationem ejus?

Et respondens Daniel coram rege, ait;

Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, et arioli, et aruspices non queunt indicare regi.

Sed est Deus in cœlo revelans mysteria, qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis temporibus.

Somnium tuum et visiones capituli tui in cubili tuo hujuscemodi sunt:

A Tu, rex, cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum post hæc

Et qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt.

Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est:

Sed ut interpretatio regi manifesta fieret, et cogitationes mentis tuæ scires.

Tu, rex, videbas, et ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te, et intuitus ejus erat terribilis,

Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem et brachia de argento, porro venter et femora ex ære.

Tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam fictilis,

B Videbas ita, donec abscisus est lapis de monte sine manibus:

et percussit statuam in pedibus ejus ferreis et fictilibus, et comminuit eos.

Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum et aurum:

Et redacta quasi in favillam æstivæ aræ, quæ rapta sunt vento:

nullusque locus inventus est eis:

Lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram.

Hoc est somnium:

Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

Tu rex regum es:

Et Deus cœli, regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit tibi:

C Et omnia in quibus habitant filii hominum: et bestias agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua, et sub ditione tua universa constituit; tu es ergo caput aureum.

Et post te consurget regnum aliud minus te [*Vulg. add. argenteum*]:

et regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ.

Et regnum quartum erit velut ferrum: quomodo ferrum comminuit et domat omnia, sic comminuet omnia hæc, et conteret.

Porro quia vidisti pedum et digitorum partem testæ figuli, et partem ferream:

Regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti, ferrum mistum testæ ex luto.

D Et digitos pedum ex parte ferreos, et ex parte fictiles:

ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum,

Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine:

Sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum misceri non potest testæ.

In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus populo alteri non tradetur, Comminuet, et consumet universa regna hæc: et ipsum stabit in æternum.

Secundum quod vidisti, quod de monte abscisus est lapis, sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum.

¹ Vaticanus ms. ut et Memmianus, Martianæo teste, et Vulgata nostrorum pro meorum legunt.

Deus magnus ostendit regi, quæ futura sunt postea, **A** et universi generis musicorum, et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus. prosternat se, et adoret statuam auream. Si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, et Daniele adoravit: Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera et hostias et incensum præcepit ut sacrificarent ei. regionis Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago: Loquens ergo rex, ait Danieli: Viri isti contempserunt, rex, decretum Vere Deus vester Deus deorum est. tuum: deos tuos non colunt, et Dominus regum, et revelans mysteria: et statuam auream, quam erexisti, non adorant. quoniam potuisti aperire sacramentum hoc. Tunc Nabuchodonosor in furore et in ira precepit, Tunc rex Daniele in sublime extulit, ut adducerentur Sidrach, Misach et Abdenago: munera multa et magna dedit ei: qui confestim adducti sunt in conspectu regis. Et constituit eum principem super omnes provin- Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis: cias Babylonis, Verene, Sidrach, Misach, et Abdenago, deos meos et præfectum magistratum super cunctos sa- non colitis, pientes Babylonis, et statuam auream, quam constitui, non adoratis? Daniel autem postulavit a rege, Nunc ergo si estis parati, quacunque et constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago: hora audieritis sonitum tubæ, ipse autem Daniel erat in foribus regis. **B** fistulæ, citharæ, sambucæ, et psalterii, et sym- phoniæ, [Visio III.] Nabuchodonosor rex fecit statuam au- omnisque generis musicorum, ream, prosternite vos, et adorate statuam quam feci: altitudine cubitorum sexaginta, Quod si non adoraveritis, latitudine cubitorum sex, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: et statuit eam in campo Dura provinciæ Baby- et quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea? lonis; Respondentes Sidrach, Misach, et Abdenago, dixe- Itaque Nabuchodonosor rex runt regi Nabuchodonosor: misit ad congregandos satrapas, magistratus, et Non oportet nos de hac re respondere tibi. et judices, duces, et tyrannos, et præfectos, Ecce enim Deus noster, quem colimus. omnesque principes regionum: potest eripere nos de camino ignis ardentis, ut convenirent ad dedicationem statuæ, et de manibus tuis, o rex, liberare. quam erexerat Nabuchodonosor rex. Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, et judi- et statuam auream, quam erexisti, non adoramus. ces, et duces, et tyranni, Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: et optimates qui erant in potestatibus constituti, et aspectus faciei illius immutatus est super Si- et universi principes regionum; drach, Misach, et Abdenago, Ut convenirent ad dedicationem statuæ, et præcepit, ut succenderetur fornax septuplum quam erexerat Nabuchodonosor rex. quam succendi consueverat. Stabant autem in conspectu statuæ, **C** Et viris fortissimis de exercitu suo jussit, quam posuerat Nabuchodonosor rex: ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, et Abdenago, Et præco clamabat valenter: mitterent eos in fornacem ignis ardentis. Vobis dicitur populis, tribubus, et linguis: Et confestim viri illi vincti, cum braccis suis, et In hora, qua audieritis sonitum tubæ, tiaris, et calceamentis, et vestibus, et universi generis musicorum, missi sunt in medium fornacis ignis ardentis. Candentes adorate statuam auream, Nam jussio regis urgebat: quam constituit Nabuchodonosor rex. fornax autem succensa erat nimis. Si quis autem non prostratus adoraverit, Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, et eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Abdenago, interfecit flamma ignis, Post hæc igitur statim, ut audierunt omnes populi Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, et Abde- sonitum tubæ, nago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colli- fistulæ, et citharæ, gati. sambucæ et psalterii, et symphonie, Quæ sequuntur ², in Hebræis voluminibus non reperi. et omnis generis musicorum: Et ambulabant in medio flammæ, Cadentes omnes populi, et tribus et linguæ adora- laudantes Deum, et benedicentes Domino. verunt statuam auream, Stans autem Azarias oravit sic, quam constituerat Nabuchodonosor rex. aperiensque os suum in medio ignis, ait: Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi **D** Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, accusaverunt Judæos: et laudabile et gloriosum nomen ³ tuum in sæ- dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex, in æter- cula: num vive: Quia justus es in omnibus quæ fecisti in nobis, Tu, rex, posuisti decretum, et universa opera tua vera, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, et viæ tuæ rectæ, et omnia judicia tua vera. fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphonie,

¹ Videsis quo sensu notet S. ipse Pater in Commentariis ad hunc locum: *In Hebræo non habere regem sicut in LXX, ne adulari viderentur impio, etc.* Satis enim In cuentur legimus in hodierno exemplari, לְכִלְכָּא נְבֻצַדְנָדָר.

² Clarivs in Comment. libro primo: *Quæ sequuntur in Hebr., seu potius Chaldaico non habentur, sed ex editione Theodotionis addita sunt: ista enim pars obelis prænotata hic posita est inter ea quæ*

Chaldaice scripta leguntur in Daniele. Cæterum signa istæc obelorum retinet adhuc exemplar ms. sacrorum Bibliorum, quod fuit olim monasterii S. Dionysii in Francia; hunc autem exstat in bibliotheca christianissimi regis, num. 3581. MART.

³ Manuscripti omnes, excepto codice S. Albini Andegavensis, sic dividunt hos versus: *Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabilis, et gloriosum nomen, etc.* MART.

Judicia enim vera fecisti,
 juxta omnia quæ induxisti super nos,
 et super civitatem sanctam patrum nostrorum
 Jerusalem :

Quia in veritate, et in iudicio,
 induxisti omnia hæc propter peccata nostra.
 Peccavimus enim, et inique egimus recedentes a te:
 et deliquimus in omnibus :

Et præcepta tua non audivimus, nec observavimus,
 nec fecimus sicut præceperas nobis, ut bene no-
 bis esset.

Omnia ergo, quæ induxisti super nos,
 et universa, quæ fecisti nobis, vero iudicio fecisti:
 Et tradidisti nos in manibus inimicorum iniquorum,
 et pessimorum, prævaricatorumque,
 et regi injusto et pessimo ultra omnem terram.
 Et nunc non possumus aperire os :

confusio et opprobrium facti sumus servis tuis, et
 his qui colunt te.

Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum,
 propter nomen tuum,
 et ne dissipes testamentum tuum :

Neque auferas misericordiam tuam a nobis,
 propter Abraham dilectum tuum :
 et Isaac servum tuum,
 et Israel sanctum tuum :

Quibus locutus es pollicens,
 quod multiplicares semen eorum sicut stellas
 cæli, et sicut arenam quæ est in littore maris :

Quia, Domine, imminuti sumus plus quam omnes
 gentes,
 sumusque humiles in universa terra hodie propter
 peccata nostra.

Et non est in tempore hoc princeps,
 et propheta, et dux,
 neque holocaustum, neque sacrificium,
 neque oblatio, neque incensum,
 Neque locus primitiarum coram te,
 ut possimus invenire misericordiam :

Sed in anima contrita,
 et spiritu humilitatis suscipiamur.

Sicut in holocausto arietum, et taurorum.
 et sicut in millibus agnorum pinguium,
 Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie,
 ut placeat tibi.

quoniam non est confusio confidentibus in te,
 Et nunc sequimur in toto corde,
 et timemus te, et quærimus faciem tuam.

Ne confundas nos :
 sed fac nobiscum juxta mensuetudinem tuam,
 et secundum multitudinem misericordiæ tuæ,
 Et erue nos in mirabilibus tuis,
 et da gloriam nomini tuo, Domine :

Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis
 mala,
 confundantur in omni potentia,
 et robur eorum conteratur :

Et sciant, quia tu es Dominus Deus solus,
 et gloriosus super orbem terrarum.

Et non cessabant qui miserant eos, ministri regis
 succendere fornacem,
 naphta, et stупpa, et pice, et malleolis :

Et effundebatur flamma super fornacem
 cubitis quadraginta et novem :

Et erupit,
 et incendit quos repetit juxta fornacem de Chal-
 dæis.

Angelus autem Domini descendit cum Azaria,
 et sociis ejus, in fornacem :

Et excussit flammam ignis de fornace,
 et fecit medium fornacis quasi ventum roris
 flantem ;

Et non tetigit eos omnino ignis, neque contrista-

A vit, nec quidquam molestiæ intulit.
 Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant,
 et glorificabant, et benedicebant Deo in fornace,
 dicentes :

Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum :
 et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum :
 et laudabile, et superexaltatum in omnibus
 sæculis.

Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ :
 et superlaudabilis, et superexaltatus¹ in sæcula.
 Benedictus es in throno regni tui :
 et superlaudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Benedictus es, qui intueris abyssos,
 et sedes super cherubim :
 et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Benedictus es in firmento cæli :
 et laudabilis et gloriosus in sæcula.

Benedicite omnia opera Domini Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
B Benedicite angeli Domini Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite cæli Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt,
 Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes virtutes Domini Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite sol et luna Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite stellæ cæli Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnis imber et ros Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes spiritus Dei Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
C Benedicite ignis et æstus² Domino ;
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite frigus et æstus Domino ;
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite rores et pruina Domino ;
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite gelu et frigus Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite glacies et nives Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite noctes et dies Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite lux et tenebræ Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite fulgura et nubes Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicat terra Dominum :
 laudet et superexaltet eum in sæcula.
 Benedicite montes et colles Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
D Benedicite universa germinantia in terra Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite fontes Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite maria et flumina Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite cete, et omnia quæ moventur in aquis,
 Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes volucres cæli Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes bestiæ et pecora Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite filii hominum Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicat Israel Dominum.

¹ Hic quoque cum plerisque aliis apud Martian. ms. nostri legunt, *supergloriosus pro superexaltatus.*

² M. codex Regius, *ignis et cauma.* MART.

laudat et superexaltet eum in sæcula.
 Benedicite sacerdotes Domini Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite servi Domini Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite spiritus et animæ justorum Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite sancti et humiles corde Domino ;
 laudate et superexaltate eum in sæcula,
 Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino :
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Quia eruit nos de inferno,
 et salvos fecit de manu mortis,
 et liberavit nos de medio ardentis flammæ,
 et de medio ignis eruit nos.
 Confitemini Domino quoniam bonus ;
 quoniam in sæculum misericordia ejus.
 Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum :
 laudate et confitemini ei,
 quia in omnia sæcula misericordia ejus.
Hucusque non habentur in Hebræo, ut quæ posui-
mus, de Theodotionis editione translata sunt.
 Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit
 propere,
 et ait optimatibus suis :
 Nonne tres viros misimus in medium ignis compe-
 ditos ?
 Qui respondentes dixerunt regi :
 Vere, rex,
 Respondit, et ait :
 Ecce ego video viros quatuor solutos,
 et ambulantes in medio ignis,
 et nihil corruptionis in eis est,
 et species quarti similis filio Dei.
 Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis
 ignis ardentis, et ait :
 Sidrach, Misach, et Abdenago, servi Dei excelsi,
 egredimini, et venite ;
 Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, et Abde-
 nago de medio ignis.
 Et congregati satrapæ, magistratus, et iudices, et
 potentes regis,
 contemplantur viros illos.
 Quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corpo-
 ribus eorum,
 et capillus capitis eorum non esset adustus.
 et saraballa¹ eorum non fuisset immutata,
 et odor ignis non transisset per eos.
 Et erumpens Nabuchodonosor ait ;
 Benedictus Deus eorum,
 Sidrach videlicet, Misach et Abdenago,
 qui misit angelum suum ;
 Et eruit servos suos,
 qui crediderunt in eum :
 Et verbum regis immutaverunt,
 Et tradiderunt corpora sua ne servirent,
 et ne adorarent omnem Deum, excepto Deo suo :
 ▲ me ergo positum est hoc decretum,
 ut omnis populus, tribus, et lingua,
 quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra
 Deum Sidrach, Misach, et Abdenago,
 dispereat, et domus ejus vastetur :
 Neque enim est Deus alius,
 qui possit ita salvare.
 Tunc rex promovit Sidrach, Misach, et Abdenago,

A in provincia Babylonis.
 NABUCHODONOSOR rex,
 omnibus populis, gentibus, et linguis, qui habi-
 tant in universa terra,
 pax vobis multiplicetur.
 Signa et mirabilia fecit aqud me Deus excelsus.
 Placuit ergo mihi prædicare signa ejus, quia magna
 sunt :
 et mirabilia ejus, quia fortia ;
 Et regnum ejus regnum sempiternum :
 et potestas ejus in generationem et generatio-
 nem.
 [Visio IV.] Ego Nabuchodonosor quietus eram in
 domo mea,
 et florens in palatio meo :
 Somnium vidi, quod perterruit me :
 et cogitationes meæ in stratu meo,
 et visiones capitis mei conturbaverint me.
 Et per me propositum est decretum,
 ut introducerentur in conspectu meo cuncti sa-
 pientes Babylonis,
 et ut solutionem somnii indicarent mihi.
 Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, et aru-
 spices,
 et somnium narraui in conspectu eorum :
 et solutionem ejus non indicaverunt mihi.
 Donec collega² ingressus est in conspectu meo
 Daniel,
 cui nomen Baltassar secundum nomen Dei mei,
 qui habet spiritum deorum sanctorum in semet-
 ipso :
 et somnium coram ipso locutus sum.
 Baltassar, princeps ariolorum,
 quem ego scio quod spiritum sanctorum deorum
 habeas in te,
 et omne sacramentum non est impossibile tibi :
 Visiones somniorum meorum, quas vidi, et solu-
 tionem eorum narra.
 C Visio capitis mei in cubili meo :
 Videbam, et ecce arbor in medio terræ,
 et altitudo ejus nimia.
 Magna arbor, et fortis :
 et proceritas ejus contingens cælum :
 aspectus illius erat usque ad terminos universæ
 terræ.
 Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius :
 et esca universorum in ea.
 Subter eam habitabant animalia et bestię,
 et in ramis ejus conversabantur volucres cœli :
 et ex ea vescebatur omnis caro.
 Videbam in visione capitis mei super stratum
 meum,
 et ecce vigil et sanctus de cœlo descendit.
 Clamavit fortiter, et sic ait :
 Succidite arborem, et præcidite ramos ejus :
 Excutite folia ejus,
 et dispergite fructum ejus :
 D Fugiant bestię quæ subter eam sunt,
 et volucres de ramis ejus.
 Verumtamen germen radicem ejus in terra sinite,
 et alligetur vinculo ferreo et æreo, in herbis quæ
 foris sunt.
 et rore cœli tingatur,
 et cum feris pars ejus in herba terræ.
 Cor ejus ab humano commutetur,

¹ Pro *saraballa* mss. fere omnes legunt ut in LXX, *sarabara*, Canon Memmianus in corpore habet *sarabara*, in margine vero hanc variantem lectionem, *alibi sarabarie*. Hos errores redarguit S. Hieron. l. i. Comment. in Danielelem : « Pro braccis, inquit, quas Symmachus ἀναξυρίδης interpretatus est, Aquila et Theodotio *saraballa* dixerunt, et non, ut corrupte legitur, *sarabatta*. Lingua autem Chaldæorum *saraballa* crura hominum vocantur et tibiæ et ὀμωνύμων etiam braccæ eorum, quibus crura

teguntur et tibiæ. quasi crurales et tibiales appellatæ sunt » MART.

² Textus Hebræus habet אַרְרִין, quæ Chaldaica vox proprie significat *alium*. Quamobrem visus est doctis viris S. Pater Græcum exemplar hic præ oculis habuisse, atque ipsum quidem mendosum. utpote quo pro ἑταρον legeret ἑταίρο, quæ vox *collegam* sonat. Videsis tamen quæ ad hunc locum in Commentaris adnotamus.

et cor feræ detur ei :
 et septem tempora mutantur super eum.
 In sententia vigilum decretum est.
 et sermo sanctorum, et petitio :
 Donec cognoscant viventes,
 quoniam dominatur Excelsus in regno hominum;
 Et cuicumque voluerit, dabit illud,
 et humillimum hominem constituet super eum.
 Hoc somnium vidi
 ego rex Nabuchodonosor :
 Tu ego, Baltassar, interpretationem narra festinus :
 quia omnes sapientes regni mei non queunt soluti-
 cernere edicere mihi :
 Tu autem potes,
 quia spiritus deorum sanctorum in te est.
 Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar,
 cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi
 hora una :
 et cogitationes ejus conturbabant eum.
 Respondens autem rex ait :
 Baltassar, somnium et interpretatio ejus non
 conturbent te.
 Respondit Baltassar, et dixit :
 Domine mi, somnium his qui te oderunt,
 et interpretatio ejus hostibus tuis sit.
 Arborem quam vidisti sublimem atque robustam,
 cujus altitudo pertingit ad cœlum, et aspectus
 illius in omnem terram :
 Et rami ejus pulcherrimi,
 et fructus ejus nimius ;
 Et esca omnium in ea.
 et subter eam habitantes bestię agri,
 et in ramis ejus commorantes aves cœli :
 Tu es rex, qui magnificatus es, et invaluisti.
 et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad
 cœlum,
 et potestas tua in terminos universæ terræ.
 Quod autem vidit rex vigilem et sanctum descen-
 dere de cœlo, et dicere :
 Succidite arborem, et dissipate illam ;
 Attamen germen radicum ejus in terra dimittite,
 et vinciat ferre et ære in herbis foris,
 et rore cœli conspergatur,
 et cum feris sit pabulum ejus.
 donec septem tempora mutantur super eum :
 Hęc interpretatio sententię Altissimi,
 quę pervenit super dominum meum regem :
 Ejicient te ab hominibus,
 et cum bestiis feris erit habitatio tua.
 et fenum ut bos comedes,
 et rore cœli infunderis :
 Septem quoque tempora mutabuntur super te,
 donec scias quod dominetur Excelsus super
 regnum hominum,
 et cuicumque voluerit, det illud.
 Quod autem præcepit, ut relinqueretur germen
 radicum ejus,
 id est arboris :
 Regnum tuum tibi manebit,
 postquam cognoveris potestatem esse cœlestem
 Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi,
 et peccata tua eleemosynis redime,
 et iniquitates tuas misericordiis pauperum :
 forsitan ignoscet delictis tuis.
 Omnia venerunt super Nabuchodonosor regem.
 Post finem mensium duodecim,
 in aula Babylonis deambulabat.
 Responditque rex, et ait :
 Noane hęc est Babylon magna, quam ego ædi-
 ficavi in domum regni.
 in robore, fortitudinis meę, et in gloria decoris
 mei ?
 Cum adhuc sermo esset in ore regis,
 vox de cœlo ruit :
 Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex :

A Regnum transiit a te :
 Et ab hominibus te ejicient,
 et cum bestiis feris erit habitatio tua :
 Fenum quasi bos comedes,
 et septem tempora mutabuntur super te :
 Donec scias quod dominetur Excelsus in regno ho-
 minum,
 et cuicumque voluerit, det illud.
 Eadem hora sermo completus est super Nabucho-
 donosor,
 et ex hominibus ejectus est ;
 Et fenum ut bos comedit,
 et rore cœli corpus ejus infectum est :
 Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum cres-
 cerent,
 et ungues ejus quasi avium.
 Igitur post finem dierum,
 ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum le-
 vavi,
 et sensus meus redditus est mihi :
B Et Altissimo benedixi,
 et viventem in sempiternum laudavi et glorifi-
 cavi :
 Quia potestas ejus potestas sempiterna.
 et regnum ejus in generationem et generationem.
 Et omnes habitatores terrę apud eum in nihilum
 reputati sunt :
 juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus
 cœli, quam in habitatoribus terrę :
 Et non est qui resistat manui ejus,
 et dicat ei : Quare fecisti ?
 In ipso tempore sensus meus reversus est ad me,
 et ad honorem regni mei decoremque perveni,
 et figura mea reversa est ad me :
 Et optimates mei, et magistratus mei requisierunt
 me.
 et in regno meo restitutus sum :
 et magnificentia amplior addita est mihi.
C Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, et magni-
 ifico.
 et glorifico regem cœli :
 Quia omnia opera ejus vera,
 et vię ejus judicia :
 et gradientes in superbia potest humiliare.
 [Visio V.] Baltassar rex fecit grande convivium
 optimatibus suis mille :
 et unusquisque secundum suam bibebat etatem.
 Præcepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vasa
 aurea et argentea,
 quę asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de
 templo, quod fuit in Jerusalem,
 Ut biberent in eis rex et optimates ejus,
 uxoresque ejus, et concubinę.
 Tunc allata sunt vasa aurea,
 quę asportaverat de templo, quod fuerat in Je-
 rusalem :
D Et biberunt in eis rex et optimates ejus,
 uxores et concubinę ejus.
 Bibebant vinum, et laudabant deos suos aureos,
 et argenteos, et æreos, ferreos, ligneosque et
 lapideos.
 In eadem hora apparuerunt digiti,
 quasi manu hominis scribentis contra candelabrum
 in superficie parietis aulę regię :
 et rex aspicebat articulos manus scribentis.
 Tunc regię facies commutata est,
 et cogitationes ejus perturbabant eum ;
 Et compages renum ejus solvebantur,
 et genua ejus ad se invicem collidebantur.
 Exclamavit itaque rex fortiter,
 ut introducerent magos, Chaldęos, et aruspices.
 Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis :
 Quicumque legerit scripturam hanc,
 et interpretationem ejus manifestam mihi fecerit,

Purpura vestiatur, et torquem auream habebit in collo,
et tertius in regno meo erit.
Tunc ingressi omnes sapientes regis, non potuerunt scripturam legere,
nec interpretationem indicare regi.
Unde rex Baltassar satis conturbatus est,
et vultus illius immutatus est :
sed et optimates ejus turbabantur.
Regina autem, pro re quæ acciderat regi, et optimatibus ejus,
domum convivii ingressa est :
Et proloquens ait : Rex, in æternum vive :
non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.
Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se :
et in diebus patris tui scientia et sapientia inventæ sunt in eo :
Nam et rex Nabuchodonosor pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum et aruspicum constituit eum,
pater, inquam, tuus, o rex :
Quia spiritus amplior, et prudentia intelligentiaque, interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inventæ sunt in eo,
hoc est in Daniele : cui rex posuit nomen Baltassar.
Nunc itaque Daniel vocetur,
et interpretationem narrabit.
Igitur introductus est Daniel coram rege.
Ad quem præfatus rex ait :
Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ,
quem adduxit rex pater meus de Judæa ?
Audiuit de te, quoniam spiritum deorum habebas :
et scientia intelligentiaque ac sapientia amplior inventa est in te.
Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent,
et interpretationem ejus indicarent mihi :
et nequiverunt sensum sermonis hujus edicere.
Porro ego audiui de te, quod possis obscura interpretari,
et ligata dissolvere :
Si ergo vales scripturam legere,
et interpretationem ejus indicare mihi,
Purpura vestieris, et torquem auream circa collum tuum habebis,
et tertius in regno meo princeps eris.
Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege :
Munera tua sint tibi, et dona domus tuæ alteri da :
Scripturam autem legam tibi, rex,
et interpretationem ejus ostendam tibi.
O rex, Deus altissimus, regnum et magnificentiam,
et gloriam et honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.
Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus, et linguæ,
tremebant et metuebant eum :
Quos volebat, interficiebat :
et quos volebat, percutiebat :
Quos volebat, exaltabat
et quos volebat humiliabat.
Quando autem elevatum est cor ejus,
et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam,
depositus est de solio regni sui,

A et gloria ejus ablata est :
Et a filiis hominum ejectus est,
sed et cor ejus cum bestiis positum est,
et cum onagris erat habitatio ejus :
Fenum quoque ut bos comedebat,
et rore cæli corpus ejus infectum est :
Donec cognosceret quod potestatem habeat Altissimus in regno hominum,
et quemcumque voluerit, suscitabit super illud.
Tu quoque, filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum,
cum scires hæc omnia :
Sed adversum Dominatorem cæli elevatus es,
et vasa domus ejus allata sunt coram te :
Et tu, et optimates tui,
et uxores tuæ et concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis ?
Deos quoque argenteos, et aureos, et æreos, ferreos, ligneosque et lapideos,
B qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti :
Porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti.
Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc ¹, quod exaratum est.
Hæc est autem scriptura, quæ digesta est :
MANE, THECEL, PHARES.
Et hæc est interpretatio sermonis.
MANE : numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud.
THECEL : appensus es in statera, et inventus es minus habens.
PHARES : divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis.
Tunc, jubente rege, indutus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus :
et prædicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo ².
C Eadem nocte interfectus est Baltassar ³ rex Chaldæus.
Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.
[Visio VI.] Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas centum viginti,
ut essent in toto regno suo.
Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat :
Ut satrapæ illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam.
Igitur Daniel superabat omnes principes et satrapas ;
quia spiritus Dei amplior erat in eo.
Porro rex cogitabat constituere cum super omne regnum :
unde principes et satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis ⁴ ;
Nullamque causam et suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset,
D et omnis culpa et suspicio non inveniretur in eo.
Dixerunt ergo viri illi :
Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.
Tunc principes et satrapæ surripuerunt regi, et sic locuti sunt ei :
Dari rex, in æternum vive :
consilium inierunt cuncti principes regni,

¹ Plures mss. genere masculino legunt pronomen relativum, qui scripsit hoc : id vero ad articulum minus referri potest; licet in Chaldaico textu relativum manum respiciat די ידא di ieda, id est hujus manus. MART.

² Pronomen suo Vaticanus ms. tacet : estque etiam in Hebræo duntaxat בסוכותא.

³ Canon Carcassonensis pronomine gentilitio posuit nomen proprium Babylonis urbis regis: Eadem

nocte interfectus est Baltassar rex Babylonis. Et Darius, etc. MART.

⁴ In Chaldæo scriptum legimus מלכותא, malkutha, quod regnum significat, non regem. Hinc genuinam dicere possumus lectionem codicis ms. Regii n. 3564, ubi habetur, ex latere regni. Hieronymus tamen regem interpretatur, ut manifestissime comprobari potest tum e ms., tum e Comment. ejusdem. MART.

magistratus, et satrapæ, senatores, et iudices,
 ut decretum imperatorium exeat, et edictum :
 Ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quo-
 cunque Deo et homine, usque ad dies triginta,
 nisi a te, rex,
 mittatur in lacum leonum,
 Nunc itaque, rex, censeo sententiam, et scribe de-
 cretum :
 ut non immutetur quod statutum est a Medis et
 Persis,
 nec prævaricari cuiquam liceat.
 Porro rex Darius proposuit edictum,
 et statuit.
 Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam
 legem,
 ingressus est domum suam :
 Et fenestris apertis in cœuaculo suo contra Jerusa-
 lem tribus temporibus in die flectebat genua
 sua, et adorabat.
 Confitebaturque coram Deo suo,
 sicut et ante facere consueverat.
 Viri igitur illi curiosius inquirentes,
 invenerunt Danielem orantem et obsecrantem
 Deum suum.
 Et accedentes locuti sunt regi super edicto :
 Rex, nunquid non constituisti,
 ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis et
 hominibus, usque ad dies triginta,
 nisi te, rex,
 mitteretur in lacum leonum?
 Ad quos respondens rex, ait :
 Verus sermo, juxta decretum Medorum atque Per-
 sarum,
 quod prævaricari non licet.
 Tunc respondentes dixerunt coram rege :
 Daniel de filiis captivitatis Judæ,
 non curavit de lege tua et de edicto quod consti-
 tuisti,
 sed tribus temporibus per diem orat obsecratione
 sua.
 Quod verbum cum audisset rex,
 satis contristatus est :
 Et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum,
 et usque ad occasum solis laborabat ut erueret
 illum.
 Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei :
 Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est,
 ut omne decretum, quod constituerit rex, non
 liceat immutari.
 Tunc rex præcepit :
 et adduxerunt Danielem,
 et miserunt eum in lacum leonum.
 Dixitque rex Danieli :
 Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.
 Allatusque est lapis unus,
 et positus est super os lacu :
 Quem obsignavit rex annulo suo, et annulo optima-
 tum suorum,
 ne quid fieret contra Danielem.
 Et abiit rex in domum suam, et dormivit incœnatus,
 cibique non sunt illati coram eo,
 insuper et somnus recessit ab eo.
 Tunc rex primo dicuculo consurgens,
 festinus ad lacum leonum perrexit :
 Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili
 inclamavit,
 et affatus est eum :
 Daniel, serve Dei viventis,
 Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit
 te liberare a leonibus?
 Et Daniel regi respondens ait :
 Rex, in æternum vive ;
 Deus meus misit angelum suum,
 et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi :
 Quia coram eo justitia inventa est in me :
 sed et coram te, rex, delictum non feci.
 Tunc rex vehementer gavisus est super eo.

A et Danielem præcepit educi de lacu :
 Eductusque est Daniel de lacu,
 et nulla læsio inventa est in eo,
 quia credidit Deo suo.
 Jubente autem rege, adducti sunt viri illi,
 qui accusaverant Danielem :
 Et in lacum leonum missi sunt,
 ipsi, et filii, et uxores eorum.
 Et non pervenerunt usque ad pavimentum lacu,
 donec arriperent eos leones, et omnia ossa eo-
 rum comminerunt.
 Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus,
 et linguis,
 habitantibus in universa terra :
 Pax vobis multiplicetur.
A me constitutum est decretum,
 ut in universo imperio et regno meo,
 tremiscant et paveant Deum Danielis.
 Ipse est enim Deus vivens, et æternus in sæcula,
 et regnum ejus non dissipabitur,
 et potestas ejus usque in æternum.
B Ipse liberator, atque salvator,
 faciens signa, et mirabilia in cœlo et in terra :
 qui liberavit Danielem de lacu leonum.
 Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii,
 regnumque Cyri Persæ.
 [Visio VII.] Anno primo Baltassar regis Babylonis,
 Daniel somnium vidit :
 visio autem capitis ejus in cubili suo :
 et somnium scribens, brevi sermone comprehendit :
 summamque perstringens, ait :
 Videbam in visione mea nocte,
 et ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari
 magno.
 Et quatuor bestię grandes ascendebant de mari
 diversæ inter se.
 Prima quasi læna,
 et alas habebat aquilæ :
C Aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus,
 et sublata est de terra ;
 Et super pedes quasi homo stetit,
 et cor ejus datum est ei,
 Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit :
 et tres ordines erant in ore ejus,
 et in dentibus ejus,
 Et sic dicebant ei :
 Surge, comede carnes plurimas.
 Post hoc aspiciebam,
 et ecce alia quasi pardus :
 Et alas habebat avis quatuor super se,
 et quatuor capita erant in bestia,
 et potestas data est ei.
 Post hoc aspiciebam in visione noctis,
 et ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis,
 et fortis nimis.
 Dentes ferreos habebat magnos, comedens atque
 comminuens,
 et reliqua pedibus suis conculcans :
D Dissimilis autem erat cæteris bestiis, quas videram
 ante eam,
 et habebat cornua decem.
 Considerabam cornua,
 et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio
 eorum :
 Et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus :
 et ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto,
 et os loquens ingentia.
 Aspiciebam donec throni positi sunt,
 et Antiquus dierum sedit.
 Vestimentum ejus quasi nix candidum,
 et capitis ejus quasi lana munda :
 Thronus ejus flammæ ignis :
 rotæ ejus ignis accensus.
 Fluvius igneus, rapidusque
 egrediebatur a facie ejus.
 Millia millium ministrabant ei,
 et decies millies centena millia assistebant ei.

Judicium sedit,
et libri aperti sunt.
Aspicebam propter vocem sermonum grandium,
quos cornu illud loquebatur :
Et vidi quoniam interfecta esset bestia.
et perisset corpus ejus, et traditum esset ad
comburendum igni :
Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas.
et tempora vitæ constituta essent eis usque ad
tempus et tempus.
Aspicebam ergo in visione noctis,
et ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis
veniebat,
et usque ad Antiquum dierum pervenit :
et in conspectu ejus obtulerunt eum.
Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum :
et omnes populi, tribus, et linguæ ipsi servient ;
Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur :
et regnum ejus, quod non corrumpetur.
Horruit spiritus meus,
ego Daniel territus sum in his,
et visiones capitis mei conturbaverunt me.
Accessi ad unum de assistentibus,
et veritatem quærebam ab eo de omnibus his.
Qui dixit mihi interpretationem sermonum,
et docuit me :
Hæ bestiæ magnæ quatuor,
quatuor regna consurgent de terra ¹.
Suspicient autem regnum sancti Dei altissimi,
et obtinebunt regnum usque in sæculum, et
sæculum sæculorum.
Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta,
quæ erat dissimilis valde ab omnibus, et terribilis
nimis,
dentes et ungues ejus ferrei :
Comedebat, et comminuebat,
et reliquias pedibus suis conculcabat :
et de cornibus decem, quæ habebat in capite :
et de alio, quod ortum fuerat,
ante quod ceciderant tria cornua :
Et de cornu illo quod habebat oculos,
et os loquens grandia, et majus erat cæteris.
Aspicebam,
et ecce cornu illud faciebat bellum adversus san-
ctos,
et prævalebat eis,
donec venit Antiquus dierum, et judicium dedit
sanctis Excelsi,
et tempus advenit, et regnum obtinuerunt sancti.
et sic ait : Bestia quarta, regnum quartum erit in
terra,
quod majus erit omnibus regnis.
et devorabit universam terram, et conculcabit, et
comminuet eam.
Porro cornua decem ipsius regni,
decem reges erunt :
Et alius consurget post eos,
et ipse potentior erit prioribus,
et tres reges humiliabit.
Et sermones contra Excelsum loquetur.
et sanctos Altissimi conteret :
Et putabit quod possit mutare tempora, et leges :
et tradentur in manu ejus usque ad tempus, et
tempora, et dimidium temporis.
Et judicium sedebit,

A ut auferatur potentia, et conteratur, et dispereat
usque in finem.
Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni,
quæ est subter omne cælum,
detur populo sanctorum Altissimi :
Cujus regnum sempiternum est,
et omnes reges servient ei, et obedient.
HUCUSQUE FINIS VERBI.
Ego Daniel multum cogitationibus meis conturba-
bar,
et facies mea mutata est in me :
verbum autem in corde meo conservavi.
(Visio VIII.) Anno tertio regni Baltassar regis,
visio apparuit mihi.
Ego Daniel, post id quod videram in principio,
vidi in visione mea ²,
cum essem in Susis castro, quod est in Elam ci-
vitate :
Vidi autem in visione
B esse me super portam Ulai :
Et levavi oculos meos, et vidi :
et ecce aries unus stabat ante paludem, habens
cornua excelsa,
et unum excelsius altero atque succrescens.
Postea vidi arietem cornibus ventilantem contra oc-
cidentem.
et contra aquilonem,
et contra meridiem,
Et omnes bestiæ non poterant resistere ei,
neque liberari de manu ejus :
Fecitque secundum voluntatem suam,
et magnificatus est :
Et ego intelligebam :
ecce autem hircus caprarum veniebat ab occi-
dente super faciem totius terræ,
et non tangebatur terram :
porro hircus habebat cornu insigne inter oculos
suos.
C Et venit usque ad arietem illum cornutum,
quem videram stantem ante portam,
et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ,
Cumque appropinquasset prope arietem, efferatus
est in eum,
et percussit arietem :
Et comminuit duo cornua ejus,
et non poterat aries resistere ei :
Cumque eum mississet in terra, conculcavit,
et nemo quibat liberare arietem de manu ejus.
Hircus autem caprarum magnus factus est nimis :
cumque crevisset, fractum est cornu magnum,
et orta sunt quatuor cornua subter illud per qua-
tuor ventos cæli.
De uno autem ex eis egressum est cornu unum mo-
dicum :
et factum est grande contra meridiem,
et contra orientem,
et contra fortitudinem :
D Et magnificatum est usque ad fortitudinem cæli :
et dejecit de fortitudine, et de stellis, et concul-
cavit eas :
Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est
et ab eo tulit iuge sacrificium,
et dejecit locum sanctificationis ejus.
Robur autem datum est contra iuge sacrificium,
propter peccata :
et prosternetur veritas in terra, et faciet, et pro-

tuor reges consurgent de terra. MART.

² Sex vel septem mss. codices, et cum eis exem-
plaria Canonis legunt hoc modo : alii vero pro
civitate regionem habent : quod est in Elam regione.
Id nimine prætermissum est ab Hieronymo in
Comment. hujus loci, sic enim scribit : In Elam
regione, sive, ut Symmachus interpretatus est, civi-
tate, a qua etiam regio nomen accepit, ut a Baby-
lone Babylonii, et ab Elam Elamitæ, etc. MART.

¹ Ita mss. antiquiores ac melioris notæ juxta
phrasim Hebr. sive Chaldaicam, ubi nec verbum
substantivum, nec pronomen relativum invenias.
hæc tamen supplet textus Comment. Hieronymi in
Danielem, in quo legimus : Hæ quatuor bestiæ ma-
gnæ quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. In
Chaldaico fonte scriptum est, ארבעה מלכים יקומו מן ארבעה
מלכות ארבעה malkin jecumun min araa, id est, qua-

sperabitur.

Et audiui unum de sanctis loquentem :

Et dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti,
Usquequo visio, et iuge sacrificium,
et peccatum desolationis, quæ facta est :
et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur?
Et dixit ei : Usque ad vesperam et mane, duo
millia ² trecenti :

et mundabitur sanctuarium :

Factum est autem cum viderem ego Daniel visio-
nem, et quærerem intelligentiam :

ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

Et audiui vocem viri inter Ulai :

et clamavit, et ait :

Gabriel, fac intelligere istam visionem.

Et venit, et stetit juxta ubi ego stabam :

cumque venisset, pavens corruì in faciem meam,
et ait ad me :

Intellige, fili hominis,

quoniam in tempore finis complebitur visio.

Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in
terram,

et tetigit me, et statuit me in gradu meo, dixit-
que mihi :

Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo
maledictionis :

quoniam habet tempus finem suum.

Aries quem vidisti habere cornua,

rex Medorum est atque Persarum.

Porro hircus caprarum, rex Græcorum est,

et cornu grande quod erat inter oculos ejus, ipse
est rex primus,

Quod autem, fracto illo, surrexerunt quatuor pro
eo,

quatuor reges de gente ejus consurgent,
sed non in fortitudine ejus.

Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates,
consurget rex impudens facie, et intelligens pro-
positiones,

Et roborabitur fortitudo ejus,

sed non in viribus suis :

Et supra quam credi potest, universa vastabit,
et prosperabitur, et faciet.

Et interficiet robustos,

et populum sanctorum, secundum voluntatem
suam,

et dirigetur dolus in manu ejus :

Et cor suum magnificabit,

et in copia rerum omnium occidet plurimos :

Et contra principem principum consurget,
et sine manu conteretur.

Et visio vespere et mane, quæ dicta est, vera est :
tu ergo signa visionem, quia post dies multos erit.

Et ego Daniel languì.

et ægrotavi per dies :

Cumque surrexisset, faciebam opera regie,

et stupebam ad visionem,

et non erat qui interpretaretur.

(Visio IX.) In anno primo Darii filii Assueri de se-
mine Medorum,

qui imperavit super regnum Chaldæorum :

Anno uno regni ejus,

ego Daniel intellexi in libris numerum annorum,
de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam
prophetam,

ut complerentur desolationis Jerusalem septua-
ginta anni,

Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum
rogare,

et deprecari in jejuniis, sacco et cinere.

Et oravi Dominum Deum meum,

et confessus sum, et dixi :

Obsecro, Domine Deus magne et terribilis,

A custodiens pactum et misericordiam diligentibus
te.

et custodientibus mandata tua.

Peccavimus,
iniquitatem fecimus,
impie egimus,
et recessimus :

Et declinavimus a mandatis tuis ac judiciis :

Non obedivimus servis tuis prophetis,
qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris,
principibus nostris,
patribus nostris,
omnique populo terræ.

Tibi, Domine, justitia :

nobis autem confusio faciei :

sicut est hodie viro Juda, et habitatoribus
Jerusalem, et omni Israel ;

His qui prope sunt, et his qui procul,
in universis terris, ad quas ejecisti eos,

B propter iniquitates eorum, in quibus peccave-
runt in te.

Domine, nobis confusio faciei,

regibus nostris,

principibus nostris,

et patribus nostris, qui peccaverunt.

Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, et
propitiatio,

quia recessimus a te :

Et non audivimus vocem Domini Dei nostri,
ut ambularem in lege ejus, quam posuit nobis
per servos suos prophetas.

Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, et
declinaverunt, ne audirent vocem tuam,

Et stillavit super nos maledictio, et detestatio, quæ
scripta est in libro Mosi servi Dei,

quia peccavimus ei.

Et statuit sermones suos, quos locutus est super
nos,

C et super principes nostros, qui judicaverunt
nos,

Ut superinduceret in nos malum magnum,

quale nunquam fuit sub omni cælo,

secundum quod factum est in Jerusalem.

Sicut scriptum est in lege Mosi,

omne malum hoc venit super nos.

Et non rogavimus faciem tuam, Domine Deus
noster,

ut reverteremur ab iniquitatibus nostris,

et cogitarem veritatem tuam.

Et vigilavit Dominus super malitiam,

et adduxit eam super nos :

Justus Dominus Deus noster in omnibus operibus
suis, quæ fecit :

non enim audivimus vocem ejus.

Et nunc, Domine Deus noster,

qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in
manu forti,

et fecisti tibi nomen secundum diem hanc :

D Peccavimus, iniquitatem fecimus,

Domine, in omnem justitiam tuam :

Avertatur, obsecro, ira tua, et furor, tuus,

a civitate tua Jerusalem, et monte sancto tuo.

Propter peccata enim nostra et iniquitates patrum
nostrorum.

Jerusalem et populus tuus in opprobrium sunt om-
nibus per circuitum nostrum.

Nunc ergo exaudi, Deus noster, orationem servi tui,
et preces ejus :

et ostende faciem tuam super sanctuarium tuum,
quod desertum est,

propter temetipsum.

Inclina, Deus meus, aurem tuam, et audi :

aperi oculus tuos, et vide desolationem nostram

¹ Nostri mss. cum Vulgata ipsum, *dies*, nomen præponunt, *dies duo millia*, etc., quod tamen in Hebraico tacet.

et civitatem, super quam invocatum est nomen
tuum :
Neque enim in justificationibus nostris proster-
nimus preces ante faciem tuam,
sed in miserationibus tuis multis.
Exaudi, Domine.
placare, Domine :
attende, et fac :
Ne moreris propter te ipsum, Deus meus !
quia nomen tuum invocatum est super civitatem,
et super populum tuum,
Cumque adhuc loquerer, et orarem,
et confiterer peccata mea, et peccata populi mei
Israel,
et prosternerem preces meas in conspectu Dei
mei, pro monte sancto Dei mei :
Adhuc me loquente in oratione,
ecce vir Gabriel, quem videram in visione in
principio,
cito volans tetigit me in tempore sacrificii ve-
spertini.
Et decuit me,
et locutus est mihi, dixitque :
Daniel nunc egressus sum, ut docerem te,
et intelligeres.
Ab exordio precum tuarum egressus est sermo :
ego autem veni, ut indicarem tibi,
quia vir desideriorum es :
Tu ergo animadvertite sermonem,
et intellige visionem.
Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super
populum tuum et super urbem sanctam tuam,
ut consumetur prævaricatio, et finem accipiat
peccatum,
Et deleatur iniquitas,
et adducatur justitia sempiterna,
Et impleatur visio, et prophetia¹,
et ungatur Sanctus sanctorum.
Scito ergo, et animadvertite :
Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusa-
lem, usque ad Christum ducem,
hebdomades septem, et hebdomades sexaginta
duæ erunt :
Et rursus ædificabitur platea,
et muri in angustia temporum.
Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Chri-
stus :
et non erit ejus¹ :
Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus
cum duce venturo :
Et finis ejus vastitas,
et post finem belli statuta desolatio.
Confirmabit autem pactum multis hebdomada una
et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sa-
crificium :
Et in templo erit abominatio desolationis :
et usque ad consummationem et finem perseve-
rabit desolatio.
(Visio X.) Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum
revelatum est Danieli cognomento Baltassar
et verbum verum, et fortitudo magna :
Intellexitque sermonem :
intelligentia enim opus est in visione.
In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdoma-
darum diebus :
panem desiderabilem non comedi,
et caro et vinum non introierunt in os meum ;

A Sed neque unguento unctus sum :
donec complerentur trium hebdomadarum dies.
Die autem vegesima et quarta mensis primi,
eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris,
Et levavi oculos meos, et vidi :
et ecce vir unus vestitus lineis,
et renes ejus accincti auro obryzo :
Et corpus ejus quasi chrysolithus,
et facies ejus velut species fulguris,
et oculi ejus, ut lampas ardens :
Et brachia ejus, et quæ deorsum usque ad pedes.
quasi species æris candantis :
et vox sermonum ejus, ut vox multitudinis.
Vidi autem ego Daniel solus visionem :
porro viri, qui erant mecum, non viderunt :
sed terror nimius irruit super eos, et fugerunt in
absconditum.
Ego autem relictus solus vidi visionem grandem
hanc :
B et non remansit in me fortitudo,
sed et species mea immutata est in me,
et emarcui, nec habui quidquam virium.
Et audivi vocem sermonum ejus :
et audiens jacebam consternatus super faciem
meam,
vultusque meus hærebat terræ.
Et ecce manus tetigit me,
et erexit me super genua mea.
Et super articulos manuum mearum.
Et dixit ad me : Daniel, vir desideriorum,
intellige verba, quæ ego loquor ad te, et sta in
gradu tuo :
nunc enim missus sum ad te.
Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tre-
mens.
Et ait ad me : Noli metuere, Daniel :
quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad in-
telligendum,
C ut te affligeres in conspectu Dei tui,
exaudita sunt verba tua :
et ego veni propter sermones tuos.
Princeps autem regni Persarum restitit mihi vi-
ginti et uno diebus,
et ecce Michael unus de principibus primis venit
in adjutorium meum,
et ego remansi ibi juxta regem Persarum.
Veni autem, ut docerem te quæ ventura sunt populo
tuo in novissimis, diebus,
quoniam adhuc visio in dies.
Cumque laqueretur mihi hujusmodi verbis,
dejeci vultum meum ad terram, et tacui.
Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia
mea
et aperiens os meum locutus sum,
et dixi ad eum qui stabat contra me :
Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt campa-
gæ meæ,
et nihil in me remansit virium.
D Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum
Domino meo ?
nihil enim in me remansit virium,
sed et halitus meum intercluditur.
Rursus ergo tetigit me quasi visio hominis,
et confortavit me, et dixit :
Noli timere, vir desideriorum :
pax tibi :
confortare, et esto robustus.

¹ In Regio ms. codice Bibliorum *et impleatur visio et prophetes*. In eo autem, quem S. Albini Andegavensis diximus supra, idem legitur, sed casu plurali, *et impleatur visio et prophetæ*. Exemplaria Canonis, alique quamplures mss. codices retinent quod nos edidimus. MART.

— Vaticanus ms. *et propheta* ; alii habent, *prophetes*, in Hebræo autem נביא.

² Subaudienda hic sunt quæ suppleantur in editis ac pluribus mss, libris, nempe *populus qui eum negaturus est* : nam in Hebræo nihil aliud legas præter ista, וְאֵין לֵךְ *veen lo*, id est *et non ei*, sive *et non ejus*, cui consonat Regius codex, quem hoc loco secuti sumus utpote putrum ab omni addita-
mento. MART.

Cumque loqueretur mecum, convalui, et dixi :
 Loquere, Domine mi, quia confortasti me.
 Et ait :
 Nunquid scis quare venerim ad te ?
 Et nunc revertar ut præliar adversum principem
 Persarum :
 cum ergo egrederer, apparuit princeps Græco-
 rum veniens.
 Verumtamen annuntiabo tibi, quod expressum est
 in scriptura veritatis,
 et nemo est adjutor meus in omnibus his,
 nisi Michael principes vester,
 (Cap. XI.) Ego autem ab anno primo Darii Medi
 stabam ut confortaretur, et roboraretur.
 Et nunc veritatem annuntiabo tibi.
 Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside.
 et quartus ditabitur opibus nimis super omnes:
 Et cum invaluerit divitiis suis,
 concitabit omnes adversum regnum Græciæ.
 Surget vero rex fortis,
 et dominabitur potestate multa,
 et faciet quod placuerit ei.
 Et cum steterit, conteretur regnum ejus,
 et dividetur in quatuor ventos cœli ;
 Sed non in posteros ejus,
 neque secundum potentiam illius, qua dominatus
 est.
 Lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos,
 exceptis his.
 Et confortabitur rex Austri :
 et de principibus ejus prævalebit super eum, et
 dominabitur ditione :
 multa enim dominatio ejus.
 Et post finem annorum fœderabuntur :
 filiaque regis austri veniet ad regem aquilonis
 facere amicitiam ;
 Et non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit
 semen ejus :
 Et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam,
 adolescentes ejus, et qui confortabant eam in
 temporibus.
 Et stabit de germine radicum ejus plantatio :
 et veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam
 regis aquilonis :
 et abutetur eis ; et obtinebit.
 Insuper et deos eorum, et sculptilia,
 vasa quoque pretiosa argenti et auri,
 et captiva ducet in Ægyptum :
 ipse prævalebit adversus regem aquilonis,
 Et intrabit in regnum rex austri,
 et revertetur ad terram suam.
 Filii autem ejus provocabuntur,
 et congregabunt multitudinem exercituum pluri-
 morum :
 Et veniet properans, et inundans :
 et revertetur, et concitabitur, et egredietur cum
 robore ejus.
 Et provocatus rex austri egredietur,
 et pugnabit adversus regem aquilonis ;
 et præparabit multitudinem nimiam,
 et dabitur multitudo in manu ejus.
 Et capiet multitudinum, et exaltabitur cor ejus.
 et dejiciet multa, sed non prævalebit.
 Convertetur enim rex aquilonis,
 et præparabit multitudinem multo majorem quam
 prius :
 Et in fine temporum annorumque,
 veniet proparans cum exercitu magno, et opibus
 nimis,
 Et in temporibus illis multi consurgent adversus
 regem austri :
 filii quoque prævaricatorum populi tui extollen-
 tur, ut impleant visionem,
 et corruent.
 Et veniet rex aquilonis, et comportabit aggerem,
 et capiet urbes munitissimas :
 Et brachia austri non sustinebunt,

A et consurgent electi ejus ad resistendum,
 et non erit fortitudo.
 Et faciet veniens super eum juxta placitum suum,
 et non erit qui stet contra faciem ejus.
 Et stabit in terra inclyta,
 et consumetur in manu ejus.
 Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum uni-
 versum regnum ejus,
 et recta faciet cum eo.
 Et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud :
 et non stabit, nec illius erit.
 Et convertet faciem suam ad insulas,
 et capiet multas,
 Et cessare faciet principem opprobrii sui,
 et opprobrium ejus convertetur in eum.
 Et convertet faciem suam ad imperium terræ suæ,
 et impinget, et corruet, et non invenietur.
 Et stabit in loco ejus vilissimus, et indignus decore
 regio :
B et in paucis diebus conteretur,
 non in furore, nec in prælio.
 Et stabit in loco ejus despectus,
 et non tribuetur ei honor regius :
 et veniet clam, et obtinebit regnum in fraudu-
 lentia,
 Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie ejus,
 et conterentur.
 insuper et dux fœderis.
 Et post amicitias, cum eo faciet dolum :
 et ascendet, et superabit in modico populo.
 Et abundantes et uberes urbes ingredietur ;
 et faciet quæ non fecerunt patres ejus, et patres
 patrum ejus.
 Rapinas, et prædam, et divitias eorum dissipabit,
 et contra firmissimas cogitationes inibit :
 et hoc usque ad tempus.
 Et concitabitur fortitudo ejus,
 et cor ejus adversus regem austri in exercitu
 magno.
C Et rex austri provocabitur ad bellum multis auxi-
 liis et fortibus nimis :
 et non stabunt, quia inibunt adversus eum con-
 silia.
 Et comedentes panem cum eo, conterent illum,
 exercitusque ejus opprimetur,
 et cadent interfecti plurimi.
 Duorum quoque regum cor erit, ut malefaciant,
 et ad mensam unam mendacium loquentur, et
 non proficient :
 quia adhuc finis in aliud tempus.
 Et revertetur in terram suam cum opibus multis :
 et cor ejus adversus testamentum sanctum, et
 faciet,
 et revertetur in terram suam.
 Statuto tempore revertetur, et veniet ad austrum :
 et non erit priori simile novissimum,
 Et venient super eum Trieres et Romani :
 et percutietur, et revertetur,
D et indignabitur contra testamentum sanctuarii,
 et faciet.
 Reverteturque et cogitabit adversus eos,
 qui dereliquerunt testamentum sanctuarii,
 Et brachia ex eo stabunt,
 et polluent sanctuarium fortitudinis,
 et auferent jure sacrificium
 et dabunt abominationem et desolationem,
 Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter
 populus autem sciens Deum suum, obtinebit et
 faciet.
 Et docti in populo docebunt plurimos :
 et ruent in gladio, et flamma, et in captivitate,
 et in rapina dierum.
 Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvæ
 et applicabuntur eis plurimi fraudulenter.
 Et de eruditibus ruent, ut conflentur, et eligantur,
 et dealbentur usque ad tempus præfinitum
 quia adhuc aliud tempus erit.

Et faciet juxta voluntatem suam rex, et elevabitur, A
et magnificabitur adversum omnem Deum.
Et adversum Deum deorum loquetur magnifica, et
dirigetur,
donec compleatur iracundia,
perpetrata quippe est definitio.
Et Deum patrum suorum non reputabit.
et erit in concupiscentiis feminarum, nec quem-
quam deorum curabit ;
quia adversum universa consurget.
Deum autem Maozim ¹ in loco suo venerabitur :
et Deum, quem ignoraverunt patres ejus,
colet auro, et argento, et lapide pretioso rebus-
que pretiosis.
Et faciet, ut muniat Maozim cum deo alieno, quem
cognovit,
et multiplicabit gloriam,
et dabit eis potestatem in multis
et terram dividet gratuito.
Et in tempore præfinito, præliabitur adversus eum B
rex austri,
et quasi tempestas veniet contra illum rex aqui-
lonis,
in curribus, et in equitibus, et in classe magna,
et ingrediatur terras, et conteret et pertransiet.
Et introibit in terram gloriosam,
et multæ corruent :
Hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus ;
Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon :
Et mittet manum suam in terras :
et terra Ægypti non effugiet.
Et dominabitur thesaurorum auri et argenti,
et in omnibus pretiosis Ægypti :
Per Libyam quoque et Æthiopiam transibit.
Et fama turbabit eam ab oriente et ab aquilone :
et veniet in multitudine magna, ut conterat et
interficiat plurimos.
Et figet tabernaculum suum Apedno ² inter maria,
super montem inclytum et sanctum.
Et veniet usque ad summitatem ejus,
et nemo auxiliabitur ei.
[Cap. XII.] In tempore autem illo consurget Michael
princeps magnus,
qui stat pro filiis populi tui ;
Et veniet tempus :
quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœpe-
runt,
usque ad tempus illud.
Et in tempore salvabitur populus tuus,
omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.
Et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere
evigilabunt :

¹ Canon Carcass. habet *Moozim*, Memmian, au-
tem *Maozim*. Utrumque legi potest ex Hebr. מצדים
quod Massorethæ *Naumyim* legunt. MART.

—Ita et Vaticanus ms. cum Vulgatis habet ; alii
Moozim præferunt.

² Hunc locum notatum invenimus in Canone
Memmiano : nam in contextu cum posuisset ex-
scriptor *Ephedno*, ad latus in margine hæc apposuit :
Secundum LXX, Ephadanon. Notandum autem, in-
quit Hieronymus in *Comment.*, quod cum litteram
P. Hebr. sermo non habeat, sed pro ipsa utatur PHE,
cujus vim Græcum sonat, in isto tantum loco apud
Hebr. scribatur quidam PHB, sed legatur P.
MART.

³ Pro ut videant in Hebraico exemplari est לראות
id est ad ignominiam, nimirum continenti sensu,
ad opprobrium. et ad ignominium sempiternam, sive
semper. Est itaque verosimillimum, legisse S. Inter-
pretem in eo, quod ob oculos habebat, exemplari,
expuncta ך littera, לראות, quod est ad videndum,
sive ut videant. Certe ex LXX, qui vertunt juxta
Hebræum, καὶ εἰς ἀρχαίτην, eam lectionem mutua-
tus non est.

alii in vitam æternam,
et alii in opprobrium, ut videant semper ³.
Qui autem docti fuerint,
fulgebunt quasi splendor firmamenti.
Et qui ad justitiam erudiunt multos,
quasi stellæ in perpetuas æternitates ⁴.
Tu autem, Daniel, claude sermones,
et signa librum : usque ad tempus statutum
Pertransibunt plurimi,
et multiplex erit scientia.
Et vidi ego Daniel,
et ecce quasi alii duo stabant :
Unus hinc super ripam fluminis,
et alius inde ex altera ripa fluminis.
Et dixi viro, qui indutus erat lineis :
qui stabat super aquas fluminis :
Usquequo finis horum mirabilium ?
Et audivi virum, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis.
Cum elevasset dexteram et sinistram suam in
cælum,
et jurasset per viventem in æternum,
quia in tempus, et tempora, et dimidium tem-
poris.
Et cum completa fuerit dispersio manus populi
sancti,
complebuntur universa hæc.
Et ego audivi, et non intellexi.
Et dixi : Domine mi, quid erit post hæc ?
Et ait : Vade, Daniel.
quia clausi sunt, signatique sermones,
usque ad tempus præfinitum.
Eligentur, et dealbabuntur,
et quasi ignis probabuntur multi :
Et impie agent impii,
neque intelligent omnes impii,
porro docti intelligent.
Et a tempore cum ablatum fuerit jure sacrificium,
et posita fuerit abominatio in desolationem.
C dies mille ducenti nonaginta.
Beatus qui exspectat,
et pervenit usque ad dies mille trecentos tri-
ginta quinque.
Tu autem vade ad præfinitum :
et requiesces et stabis in sorte tua in finem
dierum

Hucusque Daniele in Hebræo volumine legimus.
Cætera quæ sequuntur usque ad finem libri, de
Theodotionis editione translata sunt ⁵.

[Visio XI.] Et erat vir habitans in Babylone ⁶. et
nomen ejus Joacim : Et accepit uxorem nomine

⁴ Huc referendum ipsiusmet S. Interpretis testi-
monium in epist. 53, ad Paulinum, num. 3 : « Da-
niel in fine sacratissimæ visionis justos ait fulgere
sicut stellas, et intelligentes, hoc est doctos, quasi
firmamentum... Quanquam juxta Hebraicam verita-
tem utrumque de eruditis possit intelligi, ita enim
legitur : *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi
splendor firmamenti. Et qui ad justitiam erudiunt
multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* »

⁵ Sunt qui ex his verbis translata sunt, colligant
quæ subsequuntur additamenta de Theodotionis
editione, non fuisse abs Hieronymo Latine reddita,
sed emendata duntaxat ex Græco in priori illa
editione Scripturarum, quam ad Græcum textum
refixit. Neque huic quidem obstat sententiæ, quod
de se ipse testatur S. Pater in prologo *Commenta-*
rior. ad hunc prophetam : « Unde et nos ante annos
plurimos, cum verteremus Daniele, has visiones
obelo prænotavimus, significantes, eas in Hebraico
non haberi. »

⁶ De hac parte Danielis ita monet S. Hieronymus
Proæmio Comment. in eundem prophetam : « Unde
et nos ante annos plurimos cum verteremus Danie-

Susannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, et timentem Deum: parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. Erat autem Joacim dives valde, et erat ei pomarium: vicinum domui suæ: et ad ipsum confluebant Judæi, eo quod esset honorabilior omnium. Et constituti sunt duo senes iudices in anno illo: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Isti frequentabant domum Joacim, et veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem: et exarserunt in concupiscentiam ejus: et everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos, ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum justorum. Erant enim ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum: erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea, et observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum: Eamus domum, quia prandii hora est. Egressi recesserunt a se. Cumque revertissent, venerunt in unum: et sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam; et tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam. Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: æstus quippe erat: et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, et contemplantes eam. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, et smignata, et ostia pomarii claudite, ut laver. Et fecerunt sicut præceperat, clauserunt ostia pomarii, et egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ jusserat: nesciebantque senes intus esse absconditos. Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt: Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus; quam ob rem assentire nobis, et commiscere nobiscum. Quod si nolueris, dicemus testimonium contra te, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc causam emisericis puellas a te. Ingemuit Susanna, et ait: Angustiae mihi undique, si enim hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius mihi est absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. Et exclamavit voce magna Susanna: exclamaverunt autem et senes adversus eam. Et cucurrit unus, et aperuit ostia pomarii. Cum ego audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent quidnam esset. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina. Cumque venisset populus ad virum ejus Joacim, venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam. Et dixerunt coram populo: Mitte ad Susannam, filiam Helciæ, uxorem Joacim. Et statim miserunt. Et venit cum parentibus, et filiis, et universis cognatis suis. Porro Susanna erat delicata nimis, et pulchra specie. At iniqui illi jusserunt, ut discooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiarentur decore ejus. Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus, Quæ flens suspexit ad cælum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Do-

mino. Et dixerunt presbyteri: Dum deambularem in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas. Venitque ad eam adolescens qui erat absconditus, et concubuit cum ea. Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, currimus ad eos, et vidimus eos pariter commiseri. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, et apertis ostiis exiit: hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, et noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus. Credidit eis multitudo, quasi iudicibus et senibus populi, et condemnaverunt eam ad mortem. Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum contra me tulerunt testimonium: et ecce morior, cum nihil horum fecerim, quæ isti malitiose composuerunt adversum me. Exaudivit autem Dominus vocem ejus. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel, et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es? Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui, filii Israel, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel? Revertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam. Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio nostrum, et indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, et dijudicabo eos. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis et dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operaberis prius, iudicans iudicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios, dicente Domine: Innocentem et justum non interficies. Nunc ergo si vidisti eam, dic, sub qua arbore videris eos loquentes sibi. Qui ait: Sub schino. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum: Ecce enim angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium. Et, amoto eo, jussit venire alium, et dixit ei: Semen Chanaan, et non Juda, species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum; sic faciebatis filiabus Israel, et illæ timentes loquebantur vobis, sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub primo. Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum: manet enim angelus Dei, gladium habens, ut secet te medium, et interficiat vos. Exclamavit itaque omnis cælus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se. Et consurrexerunt adversus eos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium), feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum, ut facerent secundum legem Moysi: et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innoxius in die illa, Helcias autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joacim marito ejus, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, a die illa, et deinceps. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Persarum regnum ejus.

[Visio XII.] Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus. Erat quoque idolum nomine Bel apud Babylonios: et im-

lem, has visiones obelo prænotavimus; significantes eas in Hebraico non haberi, » etc. MART.

¹ Mss. codices legunt *Pomerium*, quod maxime

distat ac diversum est a *Pomario*, si scribatur *Pomærium*, ut scitur ab omnibus eruditis. MART.

pendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, et oves quadraginta, viniq̄ue amphoræ sex. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cœlum et terram, et habet potestatem omnis carnis. Et dixit ad eum rex: Non tibi videtur esse Bel vivens deus? Annon vides quanta comedat et bibat quotidie? Et ait Daniel arridens: Ne erres, rex. Iste enim intrinsecus luteus est, et forinsecus æreus, neque comedit aliquando. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui concedat impensas has, moriemini. Si autem ostenderitis quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras, et tu, rex, pone escas, et vinum misce, et claude ostium, et signa annulo tuo: et cum ingressus fueris mane nisi inveneris omnia comesta a Bel, moriamur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper et devorabant ea. Factum est igitur postquam egressi sunt illi; et rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cibavit per totum templum coram rege: et egressi clauserunt ostium: et signantes annulo regis abierunt. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et uxores, et filii eorum: et comederunt omnia, et biberunt. Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex. Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel, et tenuit regem ne ingrederetur intro et dixit: Ecce pavementum, animadvertite cujus vestigia sint hæc. Et dixit rex: Video vestigia virorum, et mulierum, et infantium. Et iratus est rex. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum, et ostenderunt ei abscondita ostiola,

A per quæ ingrediebantur, et consumebant quæ erant super mensam. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subvertit eum et templum ejus. Et erat draco magnus in loco illo, et colebant eum Babylonii. Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere quia non sit iste deus vivens: adora ergo eum. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro, quia ipse est Deus vivens: tu autem¹, rex, da mihi potestatem, et interficiam draconem absque gladio et fuste. Et ait rex: Do tibi. Tulit ergo Daniel picem, et adipem, et pilos, et coxit pariter: fecitque massas, et dedit in os draconis, et diruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis. Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer, et congregati adversum regem, dixerunt: Judæus factus est rex, Bel destruxit, draconem interfecit, et sacerdotes occidit. Et dixerunt cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te et domum tuam. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer: et necessitate compulsus tradidit eis Danielem. Qui miserunt eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex. Porro in lacu erant septem leones, et dabantur eis quotidie duo corpora et duæ oves: et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem. Erat autem Habacuc propheta in Judæa, et ipse coxerat pulmentum, et intriverat panes in alveolo, et ibat in campum ut ferret messoribus. Dixitque angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium quod habes. in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, et lacum nescio. Et apprehendit eum angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel, tolle² prandium quod misit tibi Deus. Et ait Daniel. Recordatus es enim mei, Deus, et non dereliquisti diligentes te. Surgensque Daniel, comedit. Porro angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem: et venit ad lacum, et introspexit, et ecce Daniel sedens. Et³ exclamavit voce magna rex, dicens; Magnus es, Domine, Deus Danielis. Et extraxit eum⁴. Porro illos qui perditionis ejus causa fuerant intromisit, et devorati sunt in momento coram eo⁵.

¹ Occurrunt hic et infra plura additamenta in editis libris, quæ non leguntur in mss. antiquioribus, præcipue in exemplaribus Canonis Hebr. veritatis. Consulat qui voluerit, nostram editionem cum antea vulgatis. MART.

² Addunt vulgati iidem libri *serve Dei*, quæ mss. ignorant. Græcus pro his geminat Danielis nomen, Δανιήλ, Δανιήλ, λάβε, etc.

³ Plus de quo Vulgati hic habent, *in medio leonum*, quæ neque in Græco sunt, neque in mss.

⁴ Vaticanus ms. addit *de lacu*. Vulgati præterea subdunt *leonum*. Mox pari consensu post verbum *intromisit*, addunt *in locum*. Græcus et melioris notæ mss. nihil habent ejusmodi.

⁵ Quam imponunt libro coronidem Vulgati: *Tunc rex ait: Pavinti omnes habitantes in universa terra Deum Danielis, quia ipse est Salvator faciens signa et mirabilia in terra, qui liberavit Danielem de lacu leonum*, cum alii penes Martianæum, tum nostri mss. textusque ipse Græcus nescit.

Explicit liber Danielis Prophetæ.

PRÆFATIO HIERONYMI IN LIBRUM PARALIPOMENON

Si Septuaginta Interpretum pura, et ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superflue me,

¹ Manuscriptus sacrorum Bibliorum codex D. eminentiss. card. Bondii hoc modo legit, scilicet: *Superfluo me, mi Chromaci*, etc. Ita quoque ms. monasterii B. Mariæ Deauratæ Tolosanæ. Alius autem

mi Chromati¹, episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut Hebræa volumina Latino

Ecclesiæ Narbonensis: *Superflue me, Chromaci*, etc. Cætera exemplaria mss. triginta vel amplius, omitunt pronomen *me*. MART.

— Quidam mss. *mi* voculam hic tacent: alii plus